

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

Δημογραφία

Ενότητα 6: Δημογραφική Μετάβαση

Βύρων Κοτζαμάνης

Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας &
Περιφερειακής Ανάπτυξης

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Η Δημογραφική μετάβαση

- Η δημογραφική μετάβαση αποτέλεσε ένα γενικό αναλυτικό εργαλείο για την περιγραφή των μετασχηματισμών των δημογραφικών συμπεριφορών στη Δ. Ευρώπη του 19ου αιώνα και, εν συνεχεία, στο σύνολο του πλανήτη μας.
- Το «μοντέλο» περιγράφει σε αδρές γραμμές το προοδευτικό πέραςμα από ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα γεννητικότητας και θνησιμότητας (με αποτέλεσμα σχεδόν μηδενικά φυσικά ισοζύγια) σε ιδιαίτερα χαμηλά επίπεδα (με το ίδιο αποτέλεσμα, δηλ. σχεδόν μηδενικά φυσικά ισοζύγια), ενώ επιχειρεί παράλληλα να ερμηνεύσει τις προαναφερθείσες αλλαγές.

Η Θεωρία Δημογραφικής Μετάβασης

Ουσιαστικά διακρίνει **τρεις ή πέντε διαδοχικές φάσεις** της πορείας της *γεννητικότητας* και της *θνησιμότητας*, φάσεις οι οποίες προσδιορίζονται από εξωγενείς παράγοντες (αστικοποίηση, εκβιομηχάνιση, αλλαγή του ρόλου της γυναίκας κ.τ.λ.).

Φάσεις	Θνησιμότητα	Γονιμότητα	Φυσική αύξηση
Πρώτη	Υψηλή	Υψηλή	Χαμηλή
Δεύτερη	Σε πτώση	Υψηλή	Αυξάνουσα
Τρίτη	Σε πτώση	Σε πτώση	Αυξάνουσα
Τέταρτη	Χαμηλή	Χαμηλή	Χαμηλή

Είναι δυνατόν να διακρίνουμε δύο διαφορετικούς τύπους δημογραφικής μετάβασης:

- Μετάβαση χαμηλής και μακράς διάρκειας (μετάβαση που απλώνεται στον χρόνο και που δεν χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερα υψηλούς ρυθμούς δημογραφικής αύξησης). Οι περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες ανήκουν σε αυτήν την περίπτωση.

- Μετάβαση βραχείας διάρκειας και ιδιαίτερα υψηλή (μετάβαση που συντελείται σε σύντομη χρονική περίοδο, και συνδυάζεται με τη μέγιστη δημογραφική αύξηση, χαρακτηριστική περίπτωση αυτή της *Sri Lanka*, *Αλβανία*).

ΟΙ ΦΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ (ΣΥΝΟΠΤΙΚΑ)

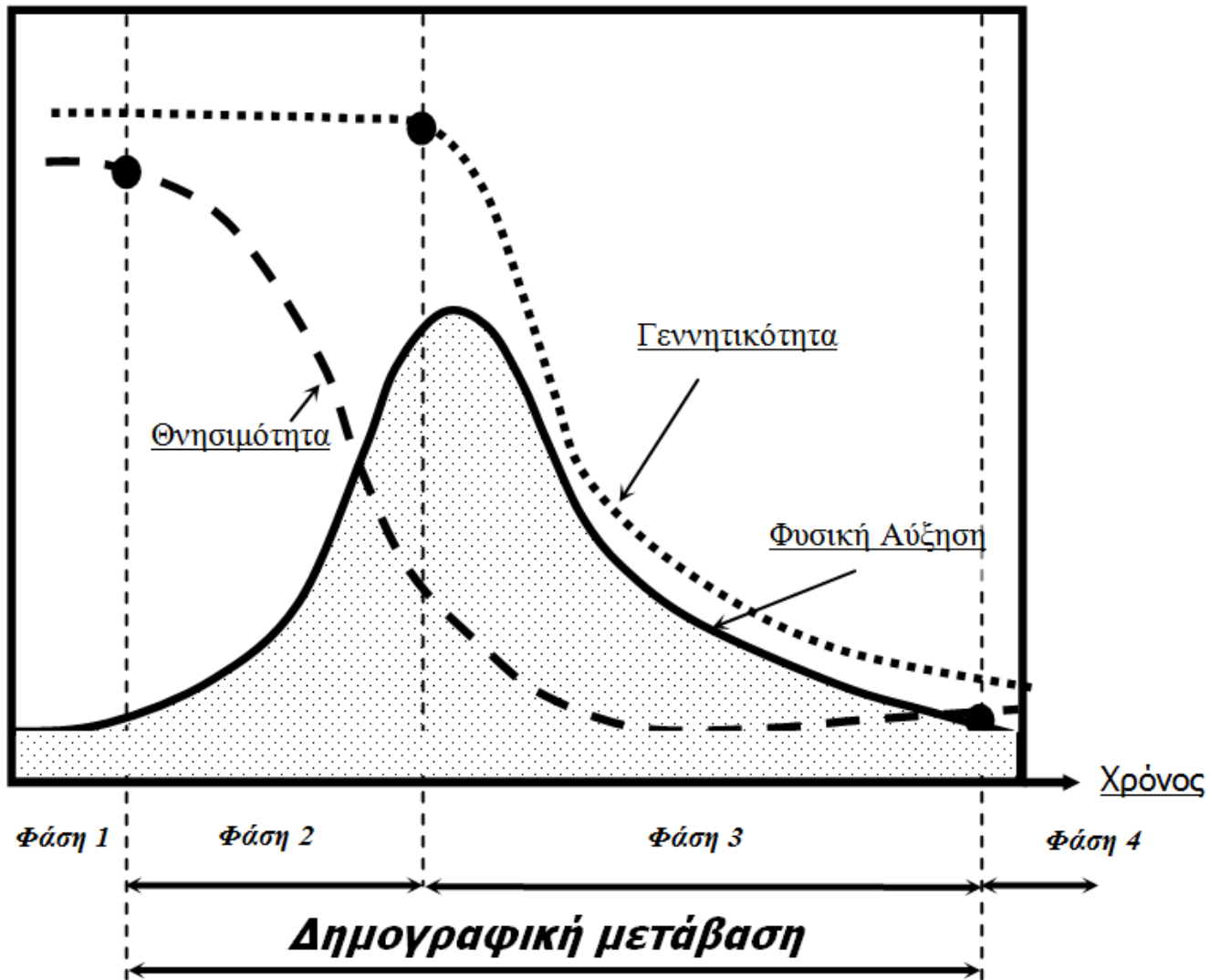
Η πρώτη φάση, που θα αποκαλέσουμε προμεταβατική, τα αδρά ποσοστά γεννητικότητας και θνησιμότητας είναι ιδιαίτερα υψηλά (45 ο/οο για την γεννητικότητα και 40ο/οο για την θνησιμότητα) και το φυσικό ισοζύγιο σχετικά χαμηλό (5 ‰ ετησίως).

Η δεύτερη φάση, με την εκκίνηση της δημογραφικής μετάβασης, η θνησιμότητα αρχίζει την πτωτική της πορεία που οφείλεται κυρίως στην βελτίωση των συνθηκών διατροφής (και όχι ακόμη στις προόδους της ιατρικής και της δημόσιας υγείας). Αντιθέτως η γονιμότητα δεν εμφανίζει κάμψη, με αποτέλεσμα τα ποσοστά φυσικής αύξησης να εκτινάσσονται στα ύψη.

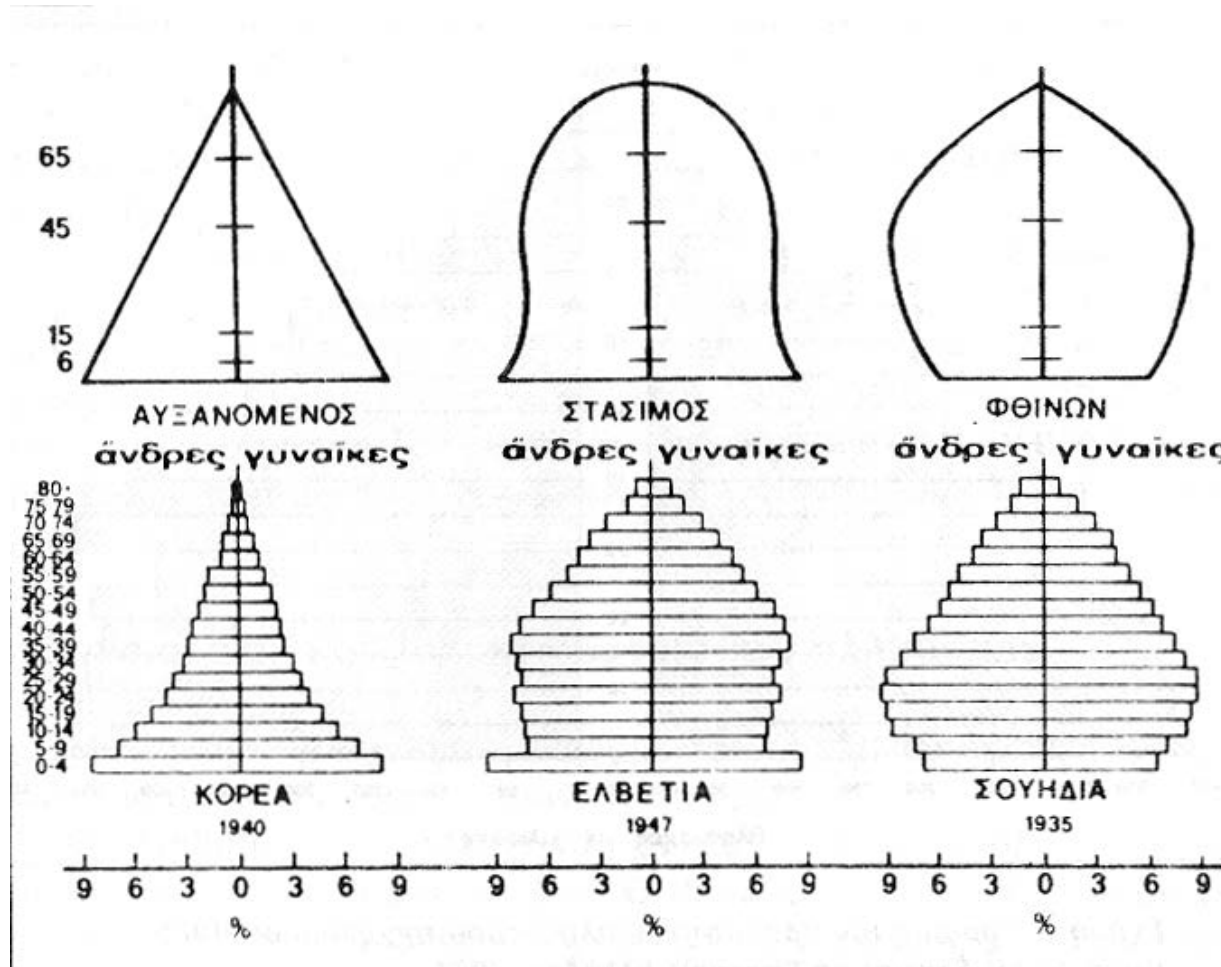
Στη διάρκεια της **τρίτης φάσης**, η θνησιμότητα συνεχίζει την πτωτική της πορεία με την συνεισφορά των προόδων της ιατρικής και της δημόσιας υγείας. Παράλληλα η γεννητικότητα αρχίζει να πέφτει (όχι όμως ακόμη εξαιτίας της εμφάνισης-διάδοσης των συγχρόνων μεθόδων αντισύλληψης). Οι συγκλίνουσες πλέον πορείες των δύο βασικών αυτών συντελεστών της φυσικής κίνησης, οδηγούν προφανώς στην ταχεία συρρίκνωση του ετήσιου ποσοστού φυσικής αύξησης.

Στη **τελευταία φάση**, φάση που δύναται να χαρακτηρισθεί και ως μετα-μεταβατική, η γεννητικότητα και η θνησιμότητα εξισορροποούνται πλέον, σε χαμηλά επίπεδα (γύρω στο 10 ‰) και το ποσοστό φυσικής αύξησης τείνει να γίνει μηδενικό.

Η Θεωρία της Δημογραφικής Μετάβασης

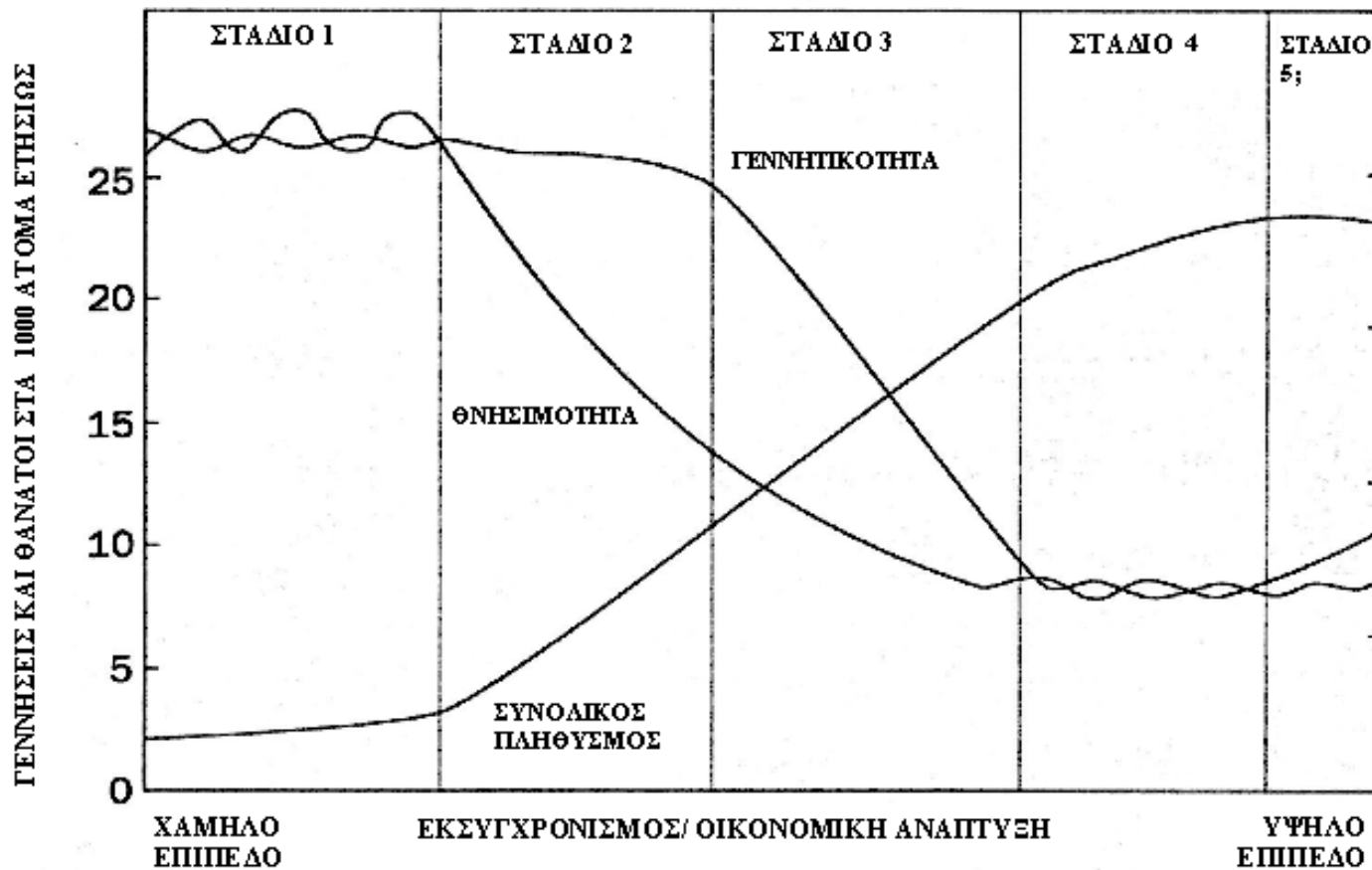
Πληθυσμιακές πυραμίδες που αντιστοιχούν αδρά στα στάδια της Δημογραφικής Μετάβασης

Στάδια της Δημογραφικής Μετάβασης (Αναλυτικά)

- ΣΤΑΔΙΟ 1 ή ΠΡΟΜΕΤΑΒΑΤΙΚΟ (αργή ακόμη και μηδενική φυσική αύξηση):
 - Πολύ υψηλούς και δια-κυμαινόμενους ρυθμούς θνησιμότητας και γονιμότητας
 - Ουσιαστικά όχι μακροπρόθεσμη αύξηση του πληθυσμού
 - Ο πληθυσμός στο μεγαλύτερο τμήμα της ανθρώπινης ιστορίας ήταν σε αυτό το στάδιο
 - Καμία χώρα δεν βρίσκεται σήμερα στο στάδιο αυτό σήμερα

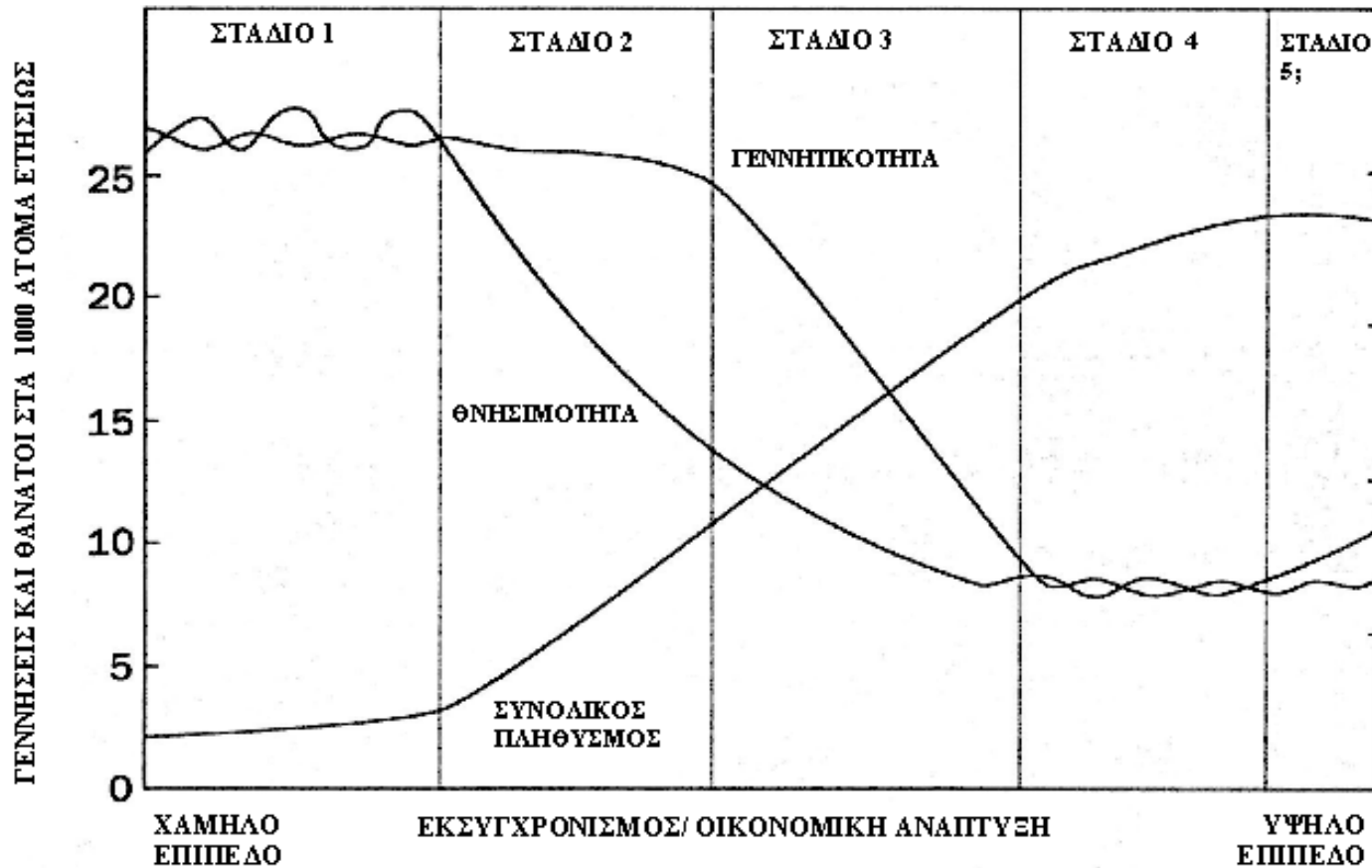
Δημογραφική Μετάβαση

Στάδια της Δημογραφικής Μετάβασης (Αναλυτικά)

- ΣΤΑΔΙΟ 2 (ταχύτατη πληθυσμιακή αύξηση):
 - Η θνησιμότητα καταρρέει
 - Αλλά η γονιμότητα παραμένει σε υψηλά επίπεδα κοντινά με αυτά του πρώτου σταδίου
 - Υψηλή φυσική αύξηση
 - Οι χώρες της Ευρώπης και της Βόρειας Αμερικής εισήλθαν σε αυτό το στάδιο στα τέλη του 18^{ου} και/ή κατά τον 19^ο αιώνα, (η χώρα μας στα τέλη του 19^{ου} αιώνα και αρχές 20^{ου})

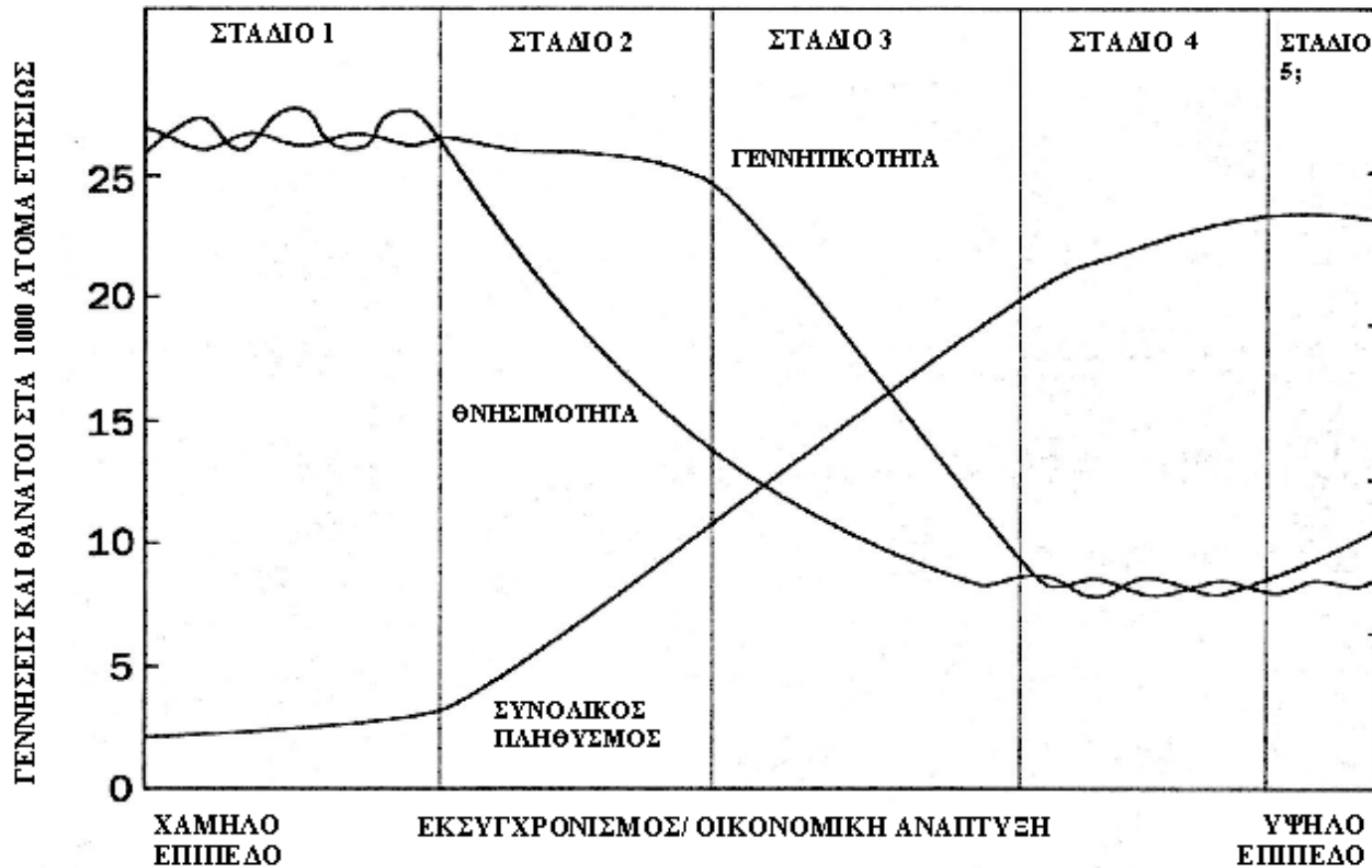
Δημογραφική Μετάβαση

Στάδια της Δημογραφικής Μετάβασης (Αναλυτικά)

- ΣΤΑΔΙΟ 3 (μέτρια αύξηση):
 - Η γεννητικότητα συρρικνώνεται ταχύτατα
 - Η θνησιμότητα εξακολουθεί να μειώνεται αλλά με αργότερους ρυθμούς από το προηγούμενο στάδιο
 - Ο πληθυσμός εξακολουθεί να αυξάνει αλλά με αργότερους ρυθμούς από το προηγούμενο στάδιο

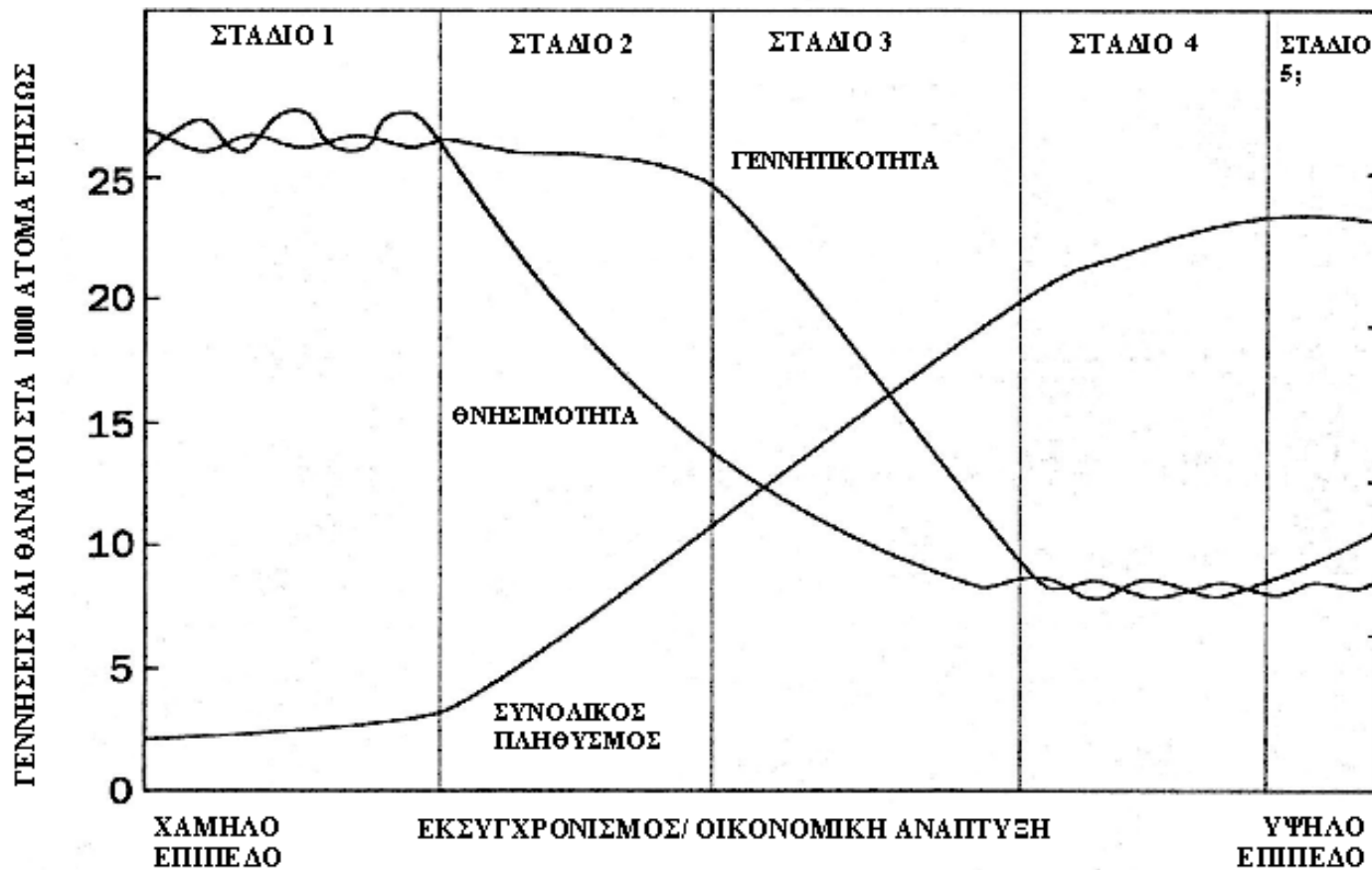
Δημογραφική Μετάβαση

Στάδια της Δημογραφικής Μετάβασης (Αναλυτικά)

- ΣΤΑΔΙΟ 4 ή ΜΕΤΑ-ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΟ (χαμηλή η ακόμη και μηδενική αύξηση του πληθυσμού):
 - Τα επίπεδα της γεννητικότητας τείνουν να μη διαφοροποιηθούν πλέον από αυτά της θνησιμότητας
 - Η φυσικής αύξηση τείνει να μηδενισθεί
 - (Μηδενικό φυσικό ισοζύγιο)
 - Δεκάδες χώρες της Δυτικής Ευρώπης έχουν εισέλθει στο Στάδιο 4 (όπως και η Ελλάδα)

Δημογραφική Μετάβαση

Δημογραφική Μετάβαση

- Όλοι οι πληθυσμοί δεν ακολουθούν την ίδια μορφή δημογραφικής μετάβασης
- Η μείωση της θνησιμότητας συνήθως είναι πιο απότομη από τη μείωση της γονιμότητας αν και το αντίθετο δεν αποκλείεται σε ορισμένες περιπτώσεις

Δημογραφική Μετάβαση

- Στην Ευρώπη η μετάβαση διήρκεσε 200 χρόνια
- Σε ορισμένες λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες διήρκεσε μόλις μερικές δεκαετίες
- Η σταδιακή μείωση της θνησιμότητας στην Ευρώπη είχε ως αποτέλεσμα μικρότερο χάσμα ανάμεσα στη θνησιμότητα και τη γονιμότητα από ότι στις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες

Δημογραφική Μετάβαση

- Η Ευρώπη δεν έζησε την ταχύτατη αύξηση του πληθυσμού των λιγότερων ανεπτυγμένων χωρών της εποχής μας διότι η βιομηχανοποίηση και η αστικοποίηση (ως και η αποικιοκρατία και ο εποικισμός του Νέου Κόσμου) «ανακούφισαν» την δημογραφική της πίεση

Δημογραφική Μετάβαση

- Στις αρχικές φάσεις της κοινωνικό-οικονομικής ανάπτυξης, η γονιμότητα μπορεί να αυξηθεί ελαφρώς πριν αρχίσει να μειώνεται
 - Αυτό συνέβη στην Ευρώπη στα τέλη του 19^{ου} αιώνα
 - Σύγχρονες δειγματοληπτικές έρευνες αποκαλύπτουν τις ίδιες τάσεις σε αρκετές λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες του κόσμου

Δημογραφική Μετάβαση

- Σε όρους δημογραφικής μετάβασης οι χώρες διαχωρίζονται σε 4 κατηγορίες:
 - Α. Βιομηχανικές (πλούσιες) χώρες του πιο ανεπτυγμένου κόσμου
όπου η μετάβαση ξεκίνησε στη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα ή ακόμη νωρίτερα και ολοκληρώθηκε
Π.χ. Ενωμένες Πολιτείες Αμερικής, Γερμανία, Ενωμένο Βασίλειο, Σουηδία, Δανία

Δημογραφική Μετάβαση

- Β. Οι πλέον ανεπτυγμένες χώρες του λιγότερο ανεπτυγμένου κόσμου
 - Όπου η μετάβαση ξεκίνησε στη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα. Σήμερα οι περισσότερες από αυτές τις χώρες βρίσκονται στο 4^ο στάδιο
 - Χαρακτηριστικές χώρες σε αυτήν την κατηγορία είναι το Χονγκ-Κονγκ, η Σιγκαπούρη, το Ισραήλ
 - η Ελλάδα τοποθετείται ανάμεσα στις δύο πρώτες κατηγορίες

Δημογραφική Μετάβαση

-Γ. Οι λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες στο 2^ο και 3^ο στάδιο της μετάβασης

- Οι περισσότερες χώρες της Λατινικής Αμερικής και οι υπόλοιπες Ασιατικές

-Δ. Οι λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες σε 2^ο στάδιο της μετάβασης της θνησιμότητας (πτώση) αλλά σε 1^ο στάδιο της γονιμότητας (φυσική)

- Η πλειονότητα των Αφρικανικών χωρών

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

Τέλος Ενότητας

